

CZU: 371.26

AUTOEVALUAREA ȘI EVALUAREA RECIPROCĂ A ELEVILOR: PARTICULARITĂȚI FORMATIVE

Tatiana MÎRZENCO, doctorandă,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău, RM

Summary: Self-assessment and mutual assessment are considered alternative assessment methods. Self-assessment is the student's ability to develop and issue valuable assessments regarding their own skills and school performance, to their own person in general. The teacher must encourage the student to make his own assessment, because only in this way will the formative role of the assessment be achieved. From a formative point of view, self-assessment is a priority in relation to assessment by the teacher or colleagues. The person's subjectivity prevents her from assessing herself correctly, so the evaluation criteria would help to assess the person properly. The capacity for self-evaluation is developed through techniques of: self-correction, controlled self-notation, mutual grading, the method of objective assessment. Self-assessment is a form of organization and appreciation representing the expression of an intrinsic motivation towards learning. The diversity of assessment tools will develop an adequate self-assessment in students.

Keywords: self-evaluation, mutual evaluation, evaluation criteria, self-assessment, evaluation tools.

În multe lucrări de pedagogie, autoevaluarea și evaluarea reciprocă sunt considerate metode de evaluare alternative.

În acest context, *autoevaluarea* este o metodă de evaluare care valorifică resursele docimologice speciale ale unei metode de instruire bazată pe comunicarea cu sine (autorefecția), care „presupune coresponsabilizarea elevului” în condiții de învățare/autoînvățare. Autoevaluarea ca metodă de evaluare, dar și ca funcție specifică strategiei de evaluare continuă (funcția formativă), perfecționată și realizată la nivel de funcție formatoare (autoformatoare) „devine o componentă a metacogniției” [9, p.197].

Promovarea autoevaluării depinde de modelul de evaluare oferit de profesor elevului, care implică argumentarea deciziilor finale în raport de criteriile de măsurare cantitativă și de apreciere calitativă incluse în structura obiectivelor concrete comunicate la începutul activității de instruire (lecției etc.) [4, p.130].

Autoaprecierea, un concept care poate fi corelat cu autoevaluarea, presupune identificarea corectă a unor trăsături proprii, a unor calități și defecte, prin raportare permanentă la anumite legi, principii, norme și prin raportare continuă la ceilalți [10, p.102].

În această ordine de idei, evitarea aprecierilor deformate ale propriei prestații, se impune ca în procesul didactic elevii să învețe să se autoevalueze și să evalueze corect rezultatele altor persoane. Autoaprecierea presupune un demers prin care aceștia își măsoară volumul, calitatea, operaționalitatea propriilor cunoștințe, competențe, abilități etc. [10, p.103]

Cercetătorul C. Stan consideră că autoevaluarea reprezintă „capacitatea elevului de a elabora și emite aprecieri valorizatoare referitoare la competențele și performanțele școlare proprii, la propria persoană în general” [10, p.15].

Alți autori consideră că autoevaluarea este într-o legătură directă cu noile orientări din didactica contemporană, când se pune tot mai mult accent pe dezvoltarea metacogniției prin implicarea tot mai evidentă a elevului în a reflecta asupra proceselor sale de învățare și, implicit, asupra obstacolelor care o obstrucționează. [1, p.33].

Ea este posibilă și necesară întrucât servește cunoașterii (perceperii) de sine (autocunoașterii) și dezvoltării conștiinței de sine (autoconștiinței), aspecte esențiale ce vor da posibilitatea, cu timpul, fiecăruia să descopere sensul propriei valori, premisă necesară oricărei depășiri; o disponibilitate privită în perspectiva educației permanente, care presupune angajarea individului nu numai în procesul propriei formări, ci și în acțiunea de evaluare a propriei formări pentru a deveni capabili de autoperfecționare [Ibidem, p.37].

Din această perspectivă, funcția formativă specifică autoevaluării ca metodă alternativă este cea de dezvoltare a capacității elevului de automăsurare cantitativă, autoapreciere calitativă a rezultatelor în vederea stabilirii *autodeciziei*, angajată imediat și pe termen mediu la nivel de *autoreglare* a propriului comportament cognitiv, dar și noncognitiv (afectiv, motivațional etc.) [4, p.131].

Autoevaluarea comportamentului noncognitiv este realizabilă prin „chestionare în care elevilor li se cere să dea răspunsuri deschise la întrebări” și prin „scări de clasificare” a unor capacități referitoare la participarea la activitate, la disciplină, la independența intelectuală, la implicarea emoțională etc. [11, p.132].

Autoevaluarea are un rol formativ, profesorul trebuind să încurajeze elevul să își realizeze propria sa evaluare, căci numai așa rolul formativ al evaluării va fi atins. Pentru formarea capacității de autoevaluare la elevi, specialiștii recomandă o serie de condiții ce trebuie îndeplinite de către profesor [13, p.14].

Prin urmare, **tehnicile de formare și educare a capacității de autoevaluare** pot fi:

- *Autocorectarea* sau corectarea reciprocă. Elevul este solicitat să-și depisteze operativ unele erori în momentul realizării sarcinii de învățare.
- *Autonotarea controlată*. Elevul este solicitat să-și acorde o notă, care este negociată, apoi, cu profesorul sau împreună cu colegii. Cadrul didactic are datoria să argumenteze și să evidențieze corectitudinea sau incorectitudinea aprecierilor avansate.
- *Notarea reciprocă*. Elevii sunt puși în situația de a-și nota colegii, prin reciprocitate, fie la lucrările scrise, fie la verificările orale. Aceste exerciții nu trebuie neapărat să se concretizeze în notare efectivă.
- *Metoda de apreciere obiectivă* a personalității este concepută de psihologul Gheorghe Zapan și constă în antrenarea întregului colectiv al clasei, în vederea formării unor reprezentări cât mai complexe despre posibilitățile fiecărui elev în parte și ale tuturor la un loc [13, p.15].

Un șir de autori caracterizează **principiul priorității autoevaluării**, constatând că:

- ✓ Sub aspect formativ, autoevaluarea este prioritară în raport cu evaluarea de către învățător sau colegi.

- ✓ Învățătorul va crea sarcini de autoevaluare și va oferi copiilor posibilitatea de a aprecia produsul muncii lor în raport cu criteriile de evaluare.
- ✓ Înaintea evaluării de către învățător, elevul va fi stimulat pentru autoevaluare.
- ✓ Se încurajează autonomia în învățare și evaluare [7, p.9],
iar *funcțiile autoevaluării* sunt:
- ✓ de constatare (ce știu bine, ce știu mai puțin bine?)
- ✓ de mobilizare (am reușit să fac mult, dar la tema respectivă mai am rezerve)
- ✓ de proiectare (ca să nu am probleme în continuare, trebuie să repet următoarele).

Aceeași autori susțin că realizarea schimbării de la aprecierea cantitativă la cea calitativă impune o reorientare a activității de autoevaluare în cadrul orelor, astfel încât să stăbilească obișnuința înrădăcinată de a aprecia doar cât știe elevul și să favorizeze o nouă abordare – saltul de la cât la cum. Pentru exemplificare, se contrapun:

➤ *abordări cantitative*

- Cât ai realizat din cele propuse?
- Apreciază-ți rezultatele obținute.
- Cum ți-a reușit sarcina? (foarte bine; bine; suficient)

➤ *abordări calitative*

- Cât de mulțumit/satisfăcut ești de realizarea sarcinii?
- Apreciază-ți modul în care ai realizat sarcina.
- Cum ți-a reușit sarcina? (independent; ghidat; cu sprijin) [Ibidem, p.15].

Evaluarea reciprocă și autoevaluarea sunt metode prin care se obțin simultan mai multe rezultate, atât pentru procesul de evaluare cât și pentru procesul de învățare. Aceste metode contribuie la responsabilizarea, conștientizarea, implicarea elevilor în evaluare și informații pentru cadrul didactic despre evaluarea competențelor elevilor.

Evaluarea reciprocă presupune un feedback constructiv, centrat pe aspecte pozitive observate. Aceasta contribuie la socializarea grupului de elevi, la coparticiparea în formarea semenilor, precum și la intensificarea convingerilor proprii.

În acest context, prezintă interes un șir de tehnici de autoevaluare și evaluare reciproc :

- **Procedeele cromatic** poate fi utilizat și în contextul autoevaluării, și al evaluării reciproce. Utilizarea în permanență a culorilor semaforului induce elevilor asocieri nedorite, de exemplu: „astăzi am primit verde”; „am realizat sarcina pe roșu” etc. Important este ca elevul să se învețe a-și aprecia comportamentul performanțial (independent, ghidat, cu sprijin) și să fie motivat pentru a-și spori nivelul. Pot fi create multiple alternative eficiente și aplicabile de rând cu procedeele cromatice. De exemplu: sublinierea/bifarea/încercuirea cuvântului respectiv; colorarea cu creionul simplu a uneia dintre trei imagini pe care sunt scrise nivelurile; reprezentarea nivelului printr-un cod dat (emoticoane, figuri geometrice, litere etc.) etc.
- **Răspunsul la minut** este o tehnică bazată pe întrebări clare care solicită răspunsuri scurte și exacte. Se convine cu elevii că răspunsurile nu vor fi comentate și nici corectate. Ca rezultat, cadrul didactic va putea identifica aspectele care trebuie reluate sau clarificate.
- **Cu ochii închiși** – o tehnică bazată pe concentrare, dar și relaxare, potrivită atunci când elevii sunt un pic agitați:
 - se propune elevilor să lase capul pe masă, dar să țină pixul în mână pe o foaie;

- se adresează o întrebare care are ca răspuns o literă/un număr/un cuvânt scurt; de obicei, întrebarea vizează un concept-cheie al lecției;
 - elevii scriu răspunsul, lasă pixul și continuă să se relaxeze; între timp, învățătorul trece printre bănci și observă răspunsurile scrise;
 - după 3-5 minute, timp în care toți reușesc să se odihnească, se anunță răspunsul corect, iar elevii se autoapreciază.
- **Fără mâini ridicate** este o tehnică cu efect de încurajare. Învățătorul adresează o întrebare/sarcină, lasă elevilor timp de gândire, poate să le sugereze să discute în perechi sau în grupuri mici. Odată cu solicitarea răspunsului, atenția se transferă (într-un manieră cât mai firească) către anumiți elevi – cei timizi, tăcuți sau neîncrezători în forțele proprii.
- **Corectarea în pereche** este o tehnică care se pretează pe contextul evaluării reciproce:
- după realizarea individuală a unei lucrări/probe/sarcini, se face schimb de caiete/fișe;
 - fiecare elev contrapune cele realizate de coleg cu grila de verificare prezentată pe tablă/fișă/ecranul proiectorului;
 - la final, elevii pot consemna pe caietul citit impresii, observații, recomandări; la înapoierea caietului, acestea pot fi discutate în pereche. Se constată atenția sporită acordată atât de cel care este dator să analizeze, cât și de cel care ia cunoștință de aprecierile primite. Astfel se realizează concomitent evaluarea acțiunii celuilalt și propria sa evaluare.
- **Gândește-Perechi-Prezintă** este o tehnică de lucru în perechi, care poate fi utilizată în contextul evaluării pentru învățare:
- Gândește: întâi elevii lucrează individual, timp de 3-5 minute, asupra sarcinii propuse;
 - Perechi: apoi, elevii discută în perechi rezultatele obținute în mod individual, formulează o variantă comună (îmbinând ideile sau adoptând o variantă mai reușită, cizelând-o) și o notează conform cerințelor pe o fișă/poster;
 - Prezintă: la final, fișele/posterele completate în perechi se afișează și se contrapun în mod frontal; câteva perechi își argumentează soluțiile; se elucidează și se (auto)corectează eventualele greșeli; se realizează aprecieri valorice asupra rezultatelor activității.
- **Turul galeriei** este o tehnică de lucru în echipe, care, de asemenea, poate fi valorificată în contextul evaluării pentru învățare:
- fiecare echipă realizează sarcina propusă pe un poster;
 - posterele se afișează pe pereții sălii, la anumită distanță unul față de altul, pentru a permite circulația ulterioară a echipelor;
 - la semnalul învățătorului, echipele circulă prin sală, de la un poster la altul, le examinează și notează direct pe ele propunerile sale;
 - după încheierea circulației, echipele își examinează posterele și realizează o prezentare finală a produsului [Ibidem, p.15].

Prin urmare, autoevaluarea și evaluarea reciprocă ajută elevii să-și dezvolte capacitățile de autocunoaștere, să-și valorizeze atât cunoștințe, cât și atitudini și comportamente. Este foarte important pentru formarea la elevi a unor imagini realiste asupra posibilităților și limitelor lor.

Pentru a ilustra acest lucru, prezentăm un exemplu de chestionar:

1.	Prin rezolvarea acestei sarcini am învățat ...	4.	Lucrurile care mi-au plăcut la această activitate au fost ...
2.	Dificultăți	5.	Activitatea mea poate fi apreciată cu calificativul ...
3.	Cred că mi-aș putea îmbunătăți performanța dacă	6.	Îmi propun ...

De asemenea, pot fi utilizate și scările de clasificare și grilele de autoevaluare. Informația obținută este comparată cu cea a învățătorului, se pune în portofoliul elevului și se prezintă, periodic, părinților [3, p.80].

Pentru proiectarea și realizarea activității de autoevaluare se recomandă următoarele *etape*:

- I. *Autoverificarea*. După finalizarea lucrării, învățătorul ghidează elevii să se verifice, după caz: în baza răspunsurilor corecte oferite de învățător; în baza corectărilor realizate de învățător; în baza criteriilor de succes pentru produsul evaluat.
- II. *Autocorectarea*. Ca rezultat al autoverificării, învățătorul ghidează elevii în vederea reflecției și identificării cauzelor care au condus la erori. Apoi asigură remediere imediată, folosind strategii diferențiate (ghidare sau mai mult sprijin) pentru ca elevii să se autocorecteze.
- III. *Autoaprecierea*. Ca rezultat al autocorectării, învățătorul ghidează elevii în aprecierea comportamentului performanțial.

Simbolurile folosite în autoapreciere pot fi diferite, de exemplu: semnele (+, !, ?), culorile semaforului etc [7, p.19].

În concluzie, remarcăm următoarele:

- Autoevaluarea este prioritară în raport cu evaluarea.
- Autoevaluarea ajută elevii să-și dezvolte capacitățile de autocunoaștere, să-și valorizeze atât cunoștințe, cât și atitudini și comportamente.
- Evaluarea reciprocă presupune un feedback constructiv, centrat pe aspecte pozitive.
- Subiectivitatea persoanei o împiedică să se autoaprecieze corect, de aceea criteriile de evaluare ar ajuta să aprecieze persoana adecvat.
- Autoaprecierea presupune un demers prin care se măsoară volumul, calitatea, operaționalitatea propriilor cunoștințe, competențe, abilități etc.
- Autoevaluarea este o formă de organizare și apreciere reprezentând expresia unei motivații întregi față de învățare.
- Diversitatea instrumentelor de evaluare va dezvolta o autoapreciere adecvată la elevi.
- Evaluarea reciprocă și autoevaluarea - metode prin care se obțin simultan mai multe rezultate pentru procesul de evaluare și învățare.

BIBLIOGRAFIE

1. Analele Universității “Constantin Brâncuși”. Târgu Jiu: Științe ale Educației, 2016. ISSN 2344 - 3677.
2. Asigurarea internă a calității în învățământul profesional tehnic din R.M. Ghid de autoevaluare, Chișinău, 2017.
3. BACIU, S. Suport metodologic pentru evaluarea academică. Chișinău: ASEM, 2010. 97p. ISBN 978-9975-75-512-2.
4. CRISTEA, S. Evaluarea instruirii în cadrul procesului de învățământ. București: Didactica Publishing House, 2019. 180p. DPH978-606-683-944-0
5. DULAMĂ, M. Tehnici de autoevaluare și interevaluare, În: Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională, nr. 5-6, 2005, p.33-34ISSN 1810-6455.
6. Evaluarea criterială prin descriptori la disciplinele educație muzicală, educație plastică, educație tehnologică și educație fizică, în clasa a V-a. Metodologie de implementare. Chișinău, 2018.
7. Evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar. Clasa I. Ghid metodologic. Marin, M., Gaiciuc, V., Ursu, L. Ed. a 2-a. Inst. de Științe ale Educației. Chișinău, 2017. 60 p. ISBN 978-9975-48-120-5.
8. IONESCU, M. Instrucție în educație. Paradigme, strategii, orientări modele. Cluj Napoca, 2003. 320 p. ISBN 973-0-03029-4.
9. MANOLESCU, M. Teoria și metodologia evaluării. București: Editura Universitară, 2010. 329p. ISBN: 973-749-952-3.
10. MOGONEA, F. Formarea competenței de autoevaluare la elevii de liceu. Craiova: Editura Universitaria, 2010. 255 p. ISBN 978-606-510-865-3.
11. STOICA, A. Evaluarea progresului școlar. De la teorie la practică. București: Humanitas Educațional, 2003. 132 p. HED 973-8289-68-8.
12. STAN, C. Autoevaluarea și evaluarea didactică. Cluj Napoca. Editura: Presa Universitară Clujeană, 2001. 15 p.
13. TĂNASE, M. Evaluarea – componentă esențială a procesului instructiv-educativ. Brașov. 2011. 35p. ISBN 978-973-0-11834-6.